

ХУУЛЬ САХИУЛАГЧИЙГ ЭСЭРГҮҮЦЭХ ГЭМТ ХЭРГИЙН ОЙЛГОЛТ, НИЙГМИЙН АЮУЛЫН ШИНЖ

CRIME AGAINST LAW ENFORCEMENT CASE PERCEPTION, SIGNS OF SOCIAL DANGER

В.Амарсанаа

*ДХИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн Эрүүгийн эрх зүй,
криминологийн тэнхимийн багш, доктор (Ph.D),
цагдаагийн хошууч*

Товч агуулга: Өгүүлэлд хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинжийг тодорхойлохоос гадна “хууль сахиулагч” гэх ойлголтыг хууль, эрх зүйн баримт бичигт тусгасан байдал, тэдгээрийн хоорондын ялгааг гаргаж, энэ ойлголтыг нэг мөр хэрэглэх боломжийг эрэлхийллээ.

Abstract: In addition to describing the nature of the social danger of anti-law enforcement crimes, the article also discusses the concept of “law enforcement” in law and legal documents, makes a distinction between them, and seeks to apply this concept one line at a time.

Түлхүүр үгс: Засгийн төлөөлөгч, нийтийн хэв журам, олон нийтийн аюулгүй байдал, хууль сахиулагч, төрийн албан хаагч, төрийн байгууллагын хэвийн үйл ажиллагаа.

Keywords: Government representative, public order, public safety, law enforcement officer, civil servant, normal functioning of public institutions.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Эх орныхоо тусгаар тогтнолыг батлан хамгаалж, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журмыг хангах нь төрийн үүрэг мөн”¹³ гэж тодорхойлон заасан үйл ажиллагаа нь хууль сахиулагчдын нийтийн хэв журмыг хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаагаар дамжин хэрэгждэг онцлог тогтолцоотой. Нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагааг үр дүнтэй явуулах үндсэн нөхцөл нь хууль сахиулах байгууллагын алба хаагчид албан үүргээ үр ашигтай гүйцэтгэх явдал юм. Энэ утгаараа Ч.Беккариан тэмдэглэсэн “Аюулгүй байдлын эрх хэдий чинээ сайн хангагдана, төрөөс иргэдийн эрх чөлөө хэдий чинээ найдвартай баталгаажна, төдий чинээ ял, хариуцлага шударга байна”¹⁴ гэх үзэл баримтлалтай санал нэгдэж байна.

Гэмт хэргийн халдлагын зүйл, халдлагад өртөгч нь гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний объектын нэмэгдэл шинж бөгөөд, Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид хууль тогтоогчоос тодорхой гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний шинж болгон урьдчилан заасан тохиолдолд, тухайн гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний заавал байх, заавал тогтоох үндсэн шинж болно. Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид халдлагын зүйл, халдлагад өртөгчийг хуульчилсан байдлыг судалж үзэхэд, хууль тогтоогч халдагын зүйл, халдагад өртөгч нь тодорхой нийгэмд аюултай үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцох Эрүүгийн эрх зүйн гол шинж болох, тухайн хэргийн нийгмийн хор аюулыг ихэсгэх нөхцөл байдал, шинж болох, төсөөтэй гэмт хэргийг ялган зүйлчлэх гол шалгуур нь болж байгаа тохиолдолд л хуульчилдаг ба үүгээр түүний Эрүүгийн эрх зүйн учир холбогдол тодорхойлогдоно¹⁵.

Эрүүгийн хуулийн Тусгай ангийн 23.1 дүгээр зүйлд заасан гэмт хэргийн халдлагад өртөгч нь хууль сахиулагч байна¹⁶. Хууль тогтоогч уг гэмт хэргийн халдлагад

¹³ Монгол Улсын Үндсэн хууль // Төрийн мэдээлэл. Эмхэтгэл. УБ. 1992. №1.

¹⁴ Антология мировой правовой мысли : в 5 т. М., 1999. Т. 3. С. 155.

¹⁵ Гантөмөр Г. Гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний ерөнхий онол. Нэмж засварласан хоёрдахь хэвлэл. УБ. 2011. 57 дахь тал.

¹⁶ Гантулга С., Энхболд Б. Эрүүгийн эрх зүйн тусгай анги. Сурах бичиг. УБ. 2018. 411 дэх тал.

өртөгчийг хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний шинж болгон урьдчилан заасан учир, энэ гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнийг задлан шинжлэхийн өмнө түүний халдлагад өртөгчийн талаар судлах шаардлагатай. 2002 оны Эрүүгийн хуулийн Тусгай ангийн 230 дугаар зүйлд “Төрийн албан хаагч, хэв журам хамгаалах олон нийтийн байцаагчийг эсэргүүцэх” гэх нэр томъёоны өргөн хүрээг хамарч, уг гэмт хэргийн хохирогч нь төрийн албан хаагч, олон нийтийн байцаагч байхаар хуульчилснаас гадна, хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааг нь тодотгох зорилгоор “...хэв журам хамгаалах” гэж тодотгосон бол одоо хэрэгжиж буй Эрүүгийн хуулийн Тусгай ангийн 23.1 дүгээр зүйлд “Хууль сахиулагч” гэх нэршлээр хязгаарласан. Уг хуулийн 4.2 дугаар зүйлд “Хууль сахиулагч гэж цагдаа, тагнуул, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх, төрийн тусгай хамгаалалтын албаны алба хаагч, хуулиар тусгайлан эрх олгосон эрх бүхий этгээд, байгаль хамгаалагчийг ойлгоно”¹⁷ гэж заасан. Уг тодорхойлолтоос үзэхэд, хууль сахиулагчийг цагдаа, тагнуул, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх, төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчдаас гадна хуулиар тусгайлан эрх олгосон эрх бүхий этгээдүүдээр хязгаарлаж, Дотоодын цэргийн байгууллагын алба хаагч, олон нийтийн цагдаагийн алба хаагч, Дотоод хэргийн их сургуулийн алба хаагч, Батлан хамгаалах яамны харъяа Зэвсэгт хүчний анги байгууллагын алба хаагчдыг орхигдуулжээ. Гэтэл нийтийн хэв журмыг хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үүргийг тодорхойлолтод дурдсан байгууллагын албан хаагчдаас гадна, онцгой тохиолдолд цэргийн албан хаагч хүртэл гүйцэтгэдэг онцлогтой.

2000 оны 11 дүгээр сарын 15-ны өдөр Америкийн Нэгдсэн Улсын Нью-Йорк хотод батлагдсан Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг Конвенцын 23 дугаар зүйл буюу “Шударга ёсыг тогтооход саад хийх үйлдлийг гэмт хэрэг болгох” гэх хэсэгт хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэрэгтэй холбоотой зохицуулалт орсон. Монгол Улс уг Конвенцод 2003 оны 6 дугаар сарын 25-ны өдөр нэгдэн орсон бөгөөд, Үндсэн хуулийн 10 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасны дагуу тус Конвенц дотоодын хууль тогтоомжийн нэгэн адил үйлчлэх ёстой. Уг Конвенцын зорилго нь үндэстэн дамнасан, зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, тухайлбал, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөлөх бодисын хууль бус эргэлттэй холбоотой асуудлыг үр өгөөжтэй шийдвэрлэх чиглэлээр талуудын хамтын ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэхэд оршино. Харин олон улсын бусад гэрээнд тухайн гэмт хэрэг агуулгаараа тусаагүй байна. Дээрх конвенцын дагуу оролцогч улс нь конвенцод туссан гэмт хэргийг шүүн таслахад саад учруулсан дараах үйлдүүдийг гэмт хэрэгт тооцохыг үүрэг болгосон. Үүнд: (a) бие махбодын хүч хэрэглэх, заналхийлэх, айлган сүрдүүлэх, амлалт өгөх, давуу эрх олгох байдлаар хуурамч мэдүүлэг өгүүлэх, мэдүүлэг өгөх, нотлох баримт гаргаж өгөхөд хөндлөнгөөс оролцох, (b) энэхүү конвенцод заасан гэмт хэрэгтэй холбогдуулан бие махбодын хүч хэрэглэх, заналхийлэх, айлган сүрдүүлэх байдлаар шүүх, хууль сахиулагчийн үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс нөлөөлөх, саад хийх гэмт хэргүүд хамаарна¹⁸. Ийнхүү тус конвенцын (b) хэсэгт тус гэмт хэргийг Эрүүгийн хуульд хуульчлах талаарх шаардлага тавьжээ.

Онц байдлын тухай хуулийн 21 дүгээр зүйл (Цагдаагийн ба цэргийн алба хаагч, төрийн албан хаагчийн хүлээх хариуцлага)-д “Онц байдлын үед хүч, галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэхдээ хууль зөрчсөн, бүрэн эрхээ хэтрүүлсэн, түүнчлэн албан үүргээ зохих ёсоор биелүүлээгүй буюу энэ хуулийн 18 дугаар зүйлд заасан иргэний эрх, эрх чөлөөний баталгааг зөрчсөн цагдаагийн ба цэргийн алба хаагч, төрийн албан хаагч нь хууль тогтоомжид заасан хариуцлага хүлээнэ”¹⁹ гэж зааснаас онц байдлын үед цагдаагийн байгууллагын алба хаагчаас гадна цэргийн алба хаагч, төрийн албан хаагчид бүгд үүрэг гүйцэтгэдэг болохыг харж болохоор байна. Онц байдлын үед

¹⁷ Эрүүгийн хууль // Төрийн мэдээлэл. Эмхэтгэл. УБ. 2016. №7. 4.2 дугаар зүйл.

¹⁸ United Nations Convention against Transnational Organized Crime. New York, 15 November 2000, https://treaties.un.org/doc/Treaties/2000/11/20001115%2011-11%20AM/Ch_XVIII.p.12.pdf.

¹⁹ Онц байдлын тухай хууль // Төрийн мэдээлэл. Эмхэтгэл. УБ. 1996. №2. 21 дүгээр зүйл.

хэрэгжүүлэх онцгой арга хэмжээнд хэрэгжүүлэх ёстой үндсэн арга хэмжээнээс гадна дараах арга хэмжээг хуулийн дагуу гүйцэтгэх эрх үүсдэг. Үүнд:

1. Нийтийн эмх замбараагүй байдал бий болгож хүч хэрэглэсэн үйл ажиллагаа явуулсан буюу явуулж байгаа байгууллагыг тараах, бүлэг хүмүүсийг албадан тараах, албадан саатуулах, тэдгээрийн зэвсэг, техник хэрэгслийг хураан авах,

2. Хөл хорих, өөрөөр хэлбэл төрийн эрх бүхий байгууллагаас тусгайлан олгосон зөвшөөрлийн болон иргэний үнэмлэх, түүнтэй адилтгах баримт бичиггүйгээр гудамж, талбай, олон нийтийн бусад газарт хоногийн тодорхой цаг хугацаанд зорчихыг хориглох. Энэ заалтыг зөрчсөн этгээдийг цагдаа буюу цэргийн эргүүл хөл хорих цаг дуустал, иргэний үнэмлэх, түүнтэй адилтгах баримт бичиггүй бол хэн болохыг нь тогтоох хүртэл, гэхдээ 72 цагаас илүүгүй хугацаагаар албадан саатуулах, шаардлагатай гэж үзвэл албадан саатуулагдсан хүний бие, авч яваа эд зүйлд үзлэг хийх;

3. Шаардлагатай гэж үзвэл иргэний үнэмлэх, түүнтэй адилтгах баримт бичгийг шалгах, галт зэвсэг, хүний амь нас, эрүүл мэндэд хохирол учруулж болох бусад зүйлийг хууль бусаар авч явах буюу хадгалж байгаа, эсхүл хэрэглэж болзошгүй гэж үзэх үндэслэл байгаа бол иргэдийн бие, орон сууц, тээврийн хэрэгсэл, эд зүйлд үзлэг хийх;

4. Олшруулах болон дуу авиаг чангаруулах техник хэрэгслийн ашиглалтыг хязгаарлах буюу хориглох, шаардлагатай бол түр хураан авах, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэлд хяналт тогтоох, эсхүл онц байдлыг цуцлах хүртэл үйл ажиллагааг нь зогсоох;

5. Холбооны хэрэгсэл ашиглах тусгай журам тогтоох;

6. Нийтийн эмх замбараагүй байдлыг арилгахад саад учруулж буй улс төрийн нам, эвсэл холбоо, олон нийтийн байгууллагын үйл ажиллагааг зогсоох;

7. Онц байдал зарласан нутаг дэвсгэрт зохих зөвшөөрөлгүй оршин сууж байгаа бөгөөд онцгой дэглэм сахиулахад саад учруулсан этгээдийг байнга оршин суух газарт нь, эсхүл онц байдал тогтоогоогүй засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж рүү албадан гаргах;

8. Зэвсэг, галт хэрэгсэл, хүчтэй үйлчлэх химийн хорт бодис, согтууруулах ундааны зүйл худалдах, тараахыг хориглох;

9. Иргэдийн эзэмшилд байгаа галт болон хүйтэн зэвсэг, галт хэрэгсэл, аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйлдвэрлэлийн технологид хэрэглэдэг тээвэрч дэлбэрэх, хүчтэй үйлчлэх химийн хорт болон цацраг идэвхт бодис, сургалтын зориулалттай байлдааны зэвсэг, техник хэрэгслийн ашиглалтад хяналт тогтоох, шаардлагатай гэж үзвэл ашиглалтыг зогсоох буюу тэдгээрийг түр хураан авах зэрэг хамаарна. Эдгээр үүргийг гүйцэтгэх явцад цагдаагийн байгууллагын алба хаагчдаас гадна цэргийн алба хаагч, төрийн алба хаагчдыг үүргээ гүйцэтгэхтэй нь холбогдуулан эсэргүүцэх, заналхийлэх, бие махбодид нь халдаж, гэмтэл учруулсан тохиолдолд, Эрүүгийн хуулийн Тусгай ангийн 23.1 дүгээр зүйлд заасны дагуу, тусгай бүрэлдэхүүнтэй гэмт хэргээр зүйлчилж, хариуцлага хүлээлгэх ёстой. Гэтэл “хууль сахиулагч” гэх ойлголтод “цэргийн албан хаагч, төрийн албан хаагч” гэх нэршил хамаарахгүй байгаагаас шалтгаалан, зүйлчлэлийн асуудал өөрчлөгдөж, гэмт этгээд ял завших тохиолдол гарахыг үгүйсгэх аргагүй байна.

Хэдийгээр “хууль сахиулагч” гэх ойлголтыг Эрүүгийн хуульд тодорхойлсон боловч, үүнд хамаарах этгээдүүд нь “хууль сахиулах чиг үүрэг” гэх ойлголтод заагдсан зарим байгууллагын албан хаагчдыг хамааруулаагүй болох нь дараах тодорхойлолтоос харагдаж байна. Зөрчлийн тухай хуулийн 15.2 дугаар зүйлийн тайлбар хэсэгт “хууль сахиулах чиг үүрэг гэж цагдаа, дотоодын цэрэг, тагнуул, гааль, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх, төрийн тусгай хамгаалалтын албаны болон авлигатай тэмцэх, хил хамгаалах, гадаадын иргэн, харьяатын асуудал эрхэлсэн байгууллагын

алба хаагчийн хуульд заасан чиг үүргийг ойлгоно”²⁰ гэж өргөн хүрээний ойлголт болохыг харуулжээ. Тэгвэл төрийн албан хаагч гэдэгт “...төрийн албан тушаалыг эрхэлж, эрх, үүргээ хэрэгжүүлсний төлөө төрөөс цалин хөлс авч, ажиллах нөхцөл, баталгаагаар хангагдан ажиллаж байгаа этгээдийг”²¹ ойлгохоор заасан. Тэгэхээр “төрийн албан хаагч” гэх ойлголт нь “хууль сахиулагч” гэх ойлголтоос хавьгүй өргөн хүрээг хамарсан төдийгүй, нийтлэг үйл ажиллагааны чиглэлийг багцалсан шинжтэй байна. “Хууль сахиулагч” гэх ойлголт нь “хууль сахиулах чиг үүрэг” гэх ойлголтын, тодруулбал, хууль сахиулах үйл ажиллагаа явуулах албан байгууллагуудын хамрах хүрээг өөртөө багтаасан ойлголт болж чадаагүй гэж үзэх үндэслэлтэй байна. Уг учир дутагдалтай байдал нь дотоодын цэрэг, гааль, авлигатай тэмцэх, хил хамгаалах, гадаадын иргэн, харьяатын асуудал эрхэлсэн байгууллагын алба хаагчдыг тодорхойлолт (хууль сахиулагч гэх)-д огт дурдаагүйгээс үүдэлтэй юм. Хэрэв уг нэр дурдагдаагүй байгууллагуудын албан хаагчдыг хуульд заасан чиг үүргээ хэрэгжүүлсэнтэй нь холбогдуулан эсэргүүцсэн, биед нь гэмтэл учруулсан тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагын асуудал Эрүүгийн хуулийн Тусгай ангийн 23.1 дүгээр зүйлд зааснаар яригдахгүй байх эрсдэлтэйгээс гадна, шударга ёсны зарчим алдагдаж байна.

Тэгэхээр “хууль сахиулагч” гэх ойлголт нь нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүрэг гүйцэтгэж байгаа төрийн албан хаагчдыг бүхэлд нь бус, зөвхөн тодорхой хэсгийг хамааруулсан шинжээрээ учир дутагдалтай байна. Эрүүгийн хуулийн Тусгай ангийн 23.1 дүгээр зүйлийг практикт хэрэглэхэд хүндрэл учрахаас сэргийлэх, илүү тодорхой хүрээний албан хаагчдыг хамгаалах боломжийг нээх, хууль хэрэглээний асуудлыг хоёрдмол, салаа утгагүй тодорхойлох зорилгоор нэг бол “Хууль сахиулагч” гэх ойлголтыг илүү өргөн хүрээнд өөрчилж тодорхойлох, эсхүл Эрүүгийн хуулийн Тусгай ангийн 23.1 дүгээр зүйлд хамаарах этгээдийг “төрийн албан хаагч” гэж тодорхойлох нь зүйтэй гэж үзэж байна.

Гэмт хэргийг зөвхөн үйлдэл, эс үйлдэхүй гэж тодорхойлох нь учир дутагдалтай бөгөөд, түүний заавал байх нэг шинж бол нийгэмд аюултай байх шинж юм. Аливаа үйлдэл, эс үйлдэхүйг гэмт хэрэгт тооцох гол шаардлага бол тэдгээр нь нийгэмд аюултай, өөрөөр хэлбэл, Эрүүгийн хуулиар хамгаалагдсан иргэн, нийгэм, төр, байгууллага, аж ахуйн нэгжийн хуулиар хамгаалагдсан эрх ашиг, сонирхолд хохирол учруулсан, эсхүл тийм хор уршиг учрах бодит боломж бий болгосон байх явдал юм²².

Аль ч орны төрийн хэвийн үйл ажиллагааны чухал нөхцөл нь төрийн удирдлагын тусгай байгууллагын албан тушаалтны зохион байгуулалтын ажил байна. Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт халдлага нь ард түмний нүдэн дээр, засаг, төрийг төлөөлөгчийн эрхэд халдах замаар гутаан доромжилж, хүчийг сулруулдаг. Энэ төрлийн гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинж нь хууль сахиулагчдын өдөр тутмын үүрэг гүйцэтгэхэд нь саад учруулах замаар нөлөөлж, хэвийн үйл ажиллагааг нь алдагдуулах явдал юм. Үүнийг задлан тайлбарлавал, хууль сахиулах чиг үүрэг бүхий байгууллагын албан хаагчид, хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу нийтийн хэв журмыг хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажиллагаа явуулдгын хувьд тодорхой эрх эдэлж, үүрэг хүлээдэг. Тэд өдөр тутмын үүрэг гүйцэтгэхдээ нийгмийн ёс суртахууны ноцтой зөрчил гаргасан болон гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдүүдтэй шууд харилцаанд орж, хууль зөрчих явдлыг таслан зогсоох ажлынхаа явцад, зөрчил гаргасан болон гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдүүдийн зүгээс гаргах эсэргүүцэлтэй нүүр тулж, хэл амаар доромжлуулах, халдлагад өртөх, гэмтэж, бэртэх асуудал түгээмэл тохиолдохоос гадна, бүр цаашлаад амь насаа алдах явдал гардаг нь энэ төрлийн гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинжийг тодорхойлж байна. Уг урьдчилсан таамаглалыг үндэслэн, хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинжийг тодорхойлохын тулд нийгмийн аюулын шинж гэж чухам юу болохыг тодруулах шаардлагатай.

²⁰ Зөрчлийн тухай хууль // Төрийн мэдээлэл. Эмхэтгэл. УБ. 2017. №24. 15.2 дугаар зүйл.

²¹ Төрийн албаны тухай хууль // Төрийн мэдээлэл. Эмхэтгэл. УБ. 2018. №1. 3 дугаар зүйлийн 3.1.2 дахь хэсэг.

²² Гантулга С., Энхболд Б. Эрүүгийн эрх зүйн тусгай анги. Сурах бичиг. УБ. 2018. 154 дэх тал.

Нийгмийн аюулын шинж нь хууль тогтоогч түүнийг хүлээн зөвшөөрөх, эс зөвшөөрөхөөс үл хамааран оршдог, объектив хүчин зүйл юм. Хэрэв хүнийг алах үйлдэлд Эрүүгийн хуулиар хариуцлага хүлээлгэхгүй боллоо гэхэд, нийгэмд хүнийг алах явдал энгийн үзэгдэл болж, хүч хэрэглэх явдал дээд цэгтээ хүрнэ. Нийгмийн аюулын шинж нь аливаа үйлдэл, эс үйлдэхүүд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх цорын ганц, найдвартай хэмжүүр юм. Профессор С.Жанцан “Гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинж чанар гэдэг нь гэмт үйлдэл, эс үйлдэхүүд эрүүгийн хуулийн хамгаалалтад авагдсан эрх, ашиг сонирхлын мөн чанар, үнэ цэнийг илэрхийлэх, хууль цаазын үнэлэмж юм”²³ гэж, харин профессор Г.Совд “Гэмт хэргийн хор аюулын хэр хэмжээ гэдэг нь гэмт хэргийн объектив тал буюу гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийн нийгэмд хор аюул учруулсны эрчим ямар хэмжээнд байсан үр дагавар, хор уршиг, шалтгаант холбоо зэргээр тодорхойлогдоно. Үүнд: үйлдлээ хэрэгжүүлсэн арга, хэрэглэсэн зэвсэг хэрэгсэл, орчин, цаг хугацаа, учруулсан хохирлын хэмжээ, түүнээс уламжлах үр дагавар зэрэг олон асуудлыг хамааруулж судалсны үндсэн дээр дүгнэлт хийж болно”²⁴ гэж тус тус тодорхойлсон. Тэгэхээр гэмт хэргийн нийгэмд аюултай байх шинж гэдэг нь прецедент (дараа дараагийн тохиолдлыг шийдвэрлэх туршлага болох анхан, үлгэрчилсэн жишээ) шинжийг агуулдаг, хүн, нийгэм, төрд мэдэгдэхүйц хохирол учруулдаг, шинэ гэмт халдлагын болзошгүй аюулыг арилгахад чиглэсэн арга хэмжээ авахуулахад хүргэдэг, зөвхөн гэмт хэргийн тухайд яригдах, объектив ба субъектив шинжийг агуулсан ойлголтыг хэлнэ.

Монгол Улсын иргэн төрийн хамгаалалтад оршиж, эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг Үндсэн хуулиар баталгаажуулсан. Үндсэн хуулийн заалтыг ягштал дагаж мөрдөх нь ардчилсан нийгэм батжин тогтох суурь болох ёстой. Иргэний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах төрийн баталгаа нь төрөөс тэдгээрийг хүлээн зөвшөөрч, мөрдлөг болгон, хамгаалах үүрэгтэй шууд холбоотой. Хамгаалалтын объект нь хувь хүн, нийгэм, төрийн аюулгүй байдал юм. Эдгээрийг Эрүүгийн хуулийг хэрэглэх замаар хэрэгжүүлэх боломжтой. Эрүүгийн хууль нь гэмт явдалтай шууд тэмцэх үүрэг гүйцэтгэдэг, тодруулбал, Эрүүгийн хуулийн үндсэн үүрэг нь хохирол, хор уршиг учруулах үйлдэл, эс үйлдэхүйгээс нийгмийг хамгаалах явдал юм.

Үндсэн хуульд заасан зорилгыг хэрэгжүүлэх гол түлхүүр нь нийтийн хэв журмыг хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах нийтлэг үүргийг хэрэгжүүлэхээс гадна гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр хийж буй хууль сахиулагчдын хэвийн үйл ажиллагааны үр дүн. Хууль сахиулагчид нийгмийн хэв журмыг сахиулах үүдсэн үүргээ хэрэгжүүлэхийн тулд төрөөс бодлогын төвшинд хамгаалуулсан байх шаардлага зүй ёсоор тавигдана. Уг шаардлагын дагуу төрөөс хууль сахиулагчийн өдөр тутмын үйл ажиллагаатай холбоотой хамгаалалт тогтоосон нь Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 23.1 дүгээр зүйлд тусгалаа олсон. Уг зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Хууль сахиулагчийг албан үүргээ биелүүлэхтэй нь холбогдуулан хүч хэрэглэсэн, хүч хэрэглэхээр заналхийлж эсэргүүцсэн бол” гэж, хүндрүүлэх бүрэлдэхүүнийг “Галт зэвсэг, зэвсэг, тусгайлан бэлтгэсэн зэвсгийн чанартай зүйл хэрэглэж; хууль сахиулах албаны тоног төхөөрөмж, барилга, байгууламжид халдаж үйлдсэн бол”²⁵ гэж хуульчилсан. Эрүүгийн хуулийн 4.2 дугаар зүйлд заасны дагуу “хууль сахиулагч” гэж цагдаа, тагнуул, авлигатай тэмцэх, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх, төрийн тусгай хамгаалалтын албаны алба хаагч, хуулиар тусгайлан эрх олгосон эрх бүхий этгээд, байгаль хамгаалагчийг ойлгохоор байна²⁶.

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 23.1 дүгээр зүйлд “Цагдаагийн алба хаагч, олон нийтийн цагдаа нь гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, зөрчлийг арилгуулах, учирч болох хор хохирлыг гаргуулахгүй, нэмэгдүүлэхгүй байх

²³ Жанцан С. Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүйн онол. /Гэмт хэргийн тухай сургааль/. I боть. УБ. 2009. 192 дахь тал.

²⁴ Совд Г. Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн тайлбар. УБ. 2002. 77 дахь тал.

²⁵ Эрүүгийн хууль // Төрийн мэдээлэл. Эмхэтгэл. УБ. 2016. №7.

²⁶ Мөн тэнд. 4.2 дугаар зүйл.

зорилгоор хүн, хуулийн этгээдэд тодорхой үйлдлээс татгалзах, эсхүл үйлдэл хийх шаардлага тавьж болно”²⁷ гэж, 23.6 дугаар зүйлд “Цагдаагийн алба хаагчийн шаардлагыг тухайн хүн, хуулийн этгээд биелүүлэх үүрэгтэй”, хэрэв эсэргүүцвэл мөн 23.7 дугаар зүйлд “Цагдаагийн алба хаагч, олон нийтийн цагдаагийн шаардлагыг биелүүлээгүй, эсэргүүцсэн, эсхүл хуулийн дагуу явуулж байгаа ажиллагаанд нь саад учруулсан бол албадан гүйцэтгэж, гэм буруутай этгээдэд хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ”²⁸ гэж тодорхой заасан.

Хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэрэг гэдэг нь үндэсний аюулгүй байдлыг хангах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журмыг хамгаалах чиг үүрэг бүхий албан хаагчийг хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлэхтэй нь холбогдуулан эсэргүүцсэн, нийгэмд аюултай үйлдэл юм²⁹. Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэргийн бүлэгт багтаасан явдал нь уг гэмт хэрэг нь давхар объектойд гэмт хэрэгт хамаарахыг, тодруулбал, хууль сахиулагчийг эсэргүүцэж, эрүүл мэндэд нь халдах үйлдлээр нэгэн зэрэг төрийн хэвийн үйл ажиллагаанд халдаж байгаа болохыг харуулж байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл, нэгдүгээрт, төрийн байгууллагын хэвийн үйл ажиллагаанд, хоёрдугаарт, хууль сахиулагчийн эрүүл мэндийн халдашгүй байдалд халдаж буй нийгэмд аюултай үйлдэл болж байна. Энэ төрлийн гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинжийн талаар Ж.Авхиа “Засгийн төлөөлөгчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинж нь гэмт этгээд албан тушаалтан болон олон нийтийг төлөөлөгчид хүч хэрэглэх, эсхүл хүч хэрэглэхээр заналхийлэх замаар төрийн болон олон нийтийн байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааг алдагдуулан, хууль сахиулагчдад хохирол учруулдаг, эсхүл хохирол учирч болзошгүй байдал үүсгэдэг байдлаар илэрнэ”³⁰ гэж оновчтой тодорхойлсон.

Эрүүгийн эрх зүйн шинжлэх ухаанд “...хэд хэдэн бүлэг нийгмийн харилцаанд нэгэн зэрэг халдаж байгаа халдлага нь нийгмийн аюулын хэр хэмжээний хувьд бусадтай харьцуулашгүй өндөр” гэх үзэл санаа байдаг. Тэгэхээр хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэрэг нь Эрүүгийн хуулиар хамгаалагдсан, хэд хэдэн нийгмийн харилцаанд халдаж, хохирол, хор уршиг учруулдаг байдлаараа нийгмийн аюулын шинж өндөртэй болох нь батлагдаж байна. Олон объектод нэгэн зэрэг халдах нь бусад бүх төрлийн гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинжийг үнэлж, тодорхойлох хэмжүүрүүдийн нэг мөн.

Хэрэгжиж буй Эрүүгийн хуулийн Тусгай анги “Хувь хүний эсрэг гэмт хэргүүд – нийгмийн эсрэг гэмт хэргүүд – төрийн эсрэг гэмт хэргүүд” гэсэн дараалсан тогтолцоотой. Гэмт хэргийг бүлгээр хуваахдаа, халдлагын чиглэлийг тооцож, харьцангуй чухал нийгмийн харилцаанд халдаж байгаа гэмт хэргүүдийг Эрүүгийн хуулийн Тусгай ангийн эхэн хэсэгт багтааж, чухлаас чухал байдал багатай гэх дарааллаар байршуулдаг. Тухайн нийгмийн үнэ цэнэ, эрхэмлэн дээдлэх үнэт зүйлсээс шалтгаалан, Эрүүгийн хуулийн тогтолцоо өөрчлөгдөж ирсэн түүхтэй. Жишээлбэл, 1942 оны Эрүүгийн хуулийн Тусгай анги “Хувьсгалын эсэргүү гэмт хэргүүд” гэсэн бүлгээр эхэлж, уг бүлэгт эх орноосоо урвахаас авахуулаад, үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэргүүд багтаж байв. Хууль тогтоогч үндэсний аюулгүй байдлын дараах үнэ цэнийг засаг захиргааны журам гэж үзэн, хоёрдугаар бүлэг (Засаг захиргааны журмыг эсэргүүцсэн бөгөөд Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсад онц аюул бүхий гэмт хэргүүд)-ийн 70 дугаар зүйлд “Засаг захиргааны журмыг зөрчих гэмт хэргүүд нь ардын хувьсгалт засаг төрийг түлхэн унагаах явдалд шууд зорилагдсан бус боловч засаг захиргаа ба улс, ардын аж ахуйн хэвийн үйл ажиллагааг эвдэх байдалд хүргүүлж, засаг захиргааны байгууллагад эсэргүүцлийг гаргах буюу тэдгээрийн ажиллагаанд саадыг учруулсан, мөн түүнчлэн хууль, тушаалуудыг дагаж үл биелүүлэх зэргээр засгийн алдар нэр ба

²⁷ Цагдаагийн албаны тухай хууль // Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл. УБ. 2017. № 8.

²⁸ Мөн тэнд. 23.7 дугаар зүйл.

²⁹ Гантулга С., Энхболд Б. Эрүүгийн эрх зүй. Тусгай анги. Сурах бичиг. УБ. 2018. 410 дахь тал.

³⁰ Авхиа Ж. Уголовное право Монгольской Народной Республики. Особенная часть. М. 1978. С. 293.

хүчийг сулруулсан тийм явдлууд болно”³¹ гэж тухайлан заасан явдал нь төрийн хэвийн үйл ажиллагааг хангахад хууль сахиулагчийн үйл ажиллагаа чухал үүрэгтэй болохыг тод харуулсан.

Хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэрэг нь давхар объекттой гэмт хэрэг болохын хувьд нийгмийн аюулын шинж өндөртэйгөөс гадна зөвхөн хууль сахиулагчийн нийтийн хэв журмыг хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх, эх орны тусгаар тогтнол, үндэсний (гадаад, дотоод) аюулгүй байдлыг хамгаалах, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх чиглэлийн нөсөр ажил, арга хэмжээг зохион байгуулан, явуулах, төрийн өндөр албан тушаалтнуудын амь бие, эрүүл мэндийг хамгаалах болон бусад төрлийн, нэн тэргүүний үйл ажиллагааны үр дүнд төрийн бүх шатны байгууллагын хэвийн үйл ажиллагаа, нийгмийн тогтвортой байдал, ард иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах баталгаа хангагдаж байдаг. Энэ утгаараа хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэрэг нь албан тушаалтны үйл ажиллагаанд саад учруулснаар дээр дурдсан олон төрлийн үйл ажиллагаа хэвийн явагдахад шууд болон шууд бусаар нөлөөлж, улс оронд тогтворгүй байдал үүсгэх аюултай байдгаараа нийгмийн аюулын шинж өндөртэй гэмт хэрэгт зүй ёсоор тооцогдоно.

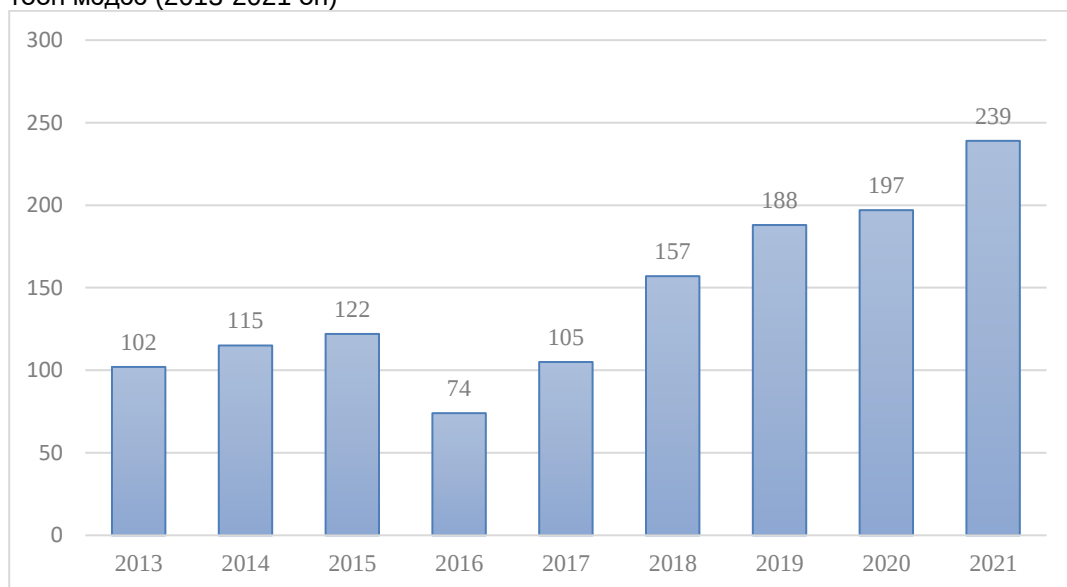
Хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинжийг тодорхойлох зорилгоор нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг, цагдаагийн байгууллагын 170 алба хаагчийн дунд судалгаа явуулж, хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинжийг хэрхэн үнэлж байна вэ? гэх санал, асуулга явуулахад, судалгаанд оролцогчдын 3 хувь нь “нийгмийн аюулын шинж багатай” гэж хариулсан бол, 19.4 хувь нь “нийгмийн аюулын шинж дунд зэрэг”, 71.8 хувь нь “нийгмийн аюулын шинж өндөртэй” гэж хариулсан бол 5.8 хувь нь “хариулахад хүндрэлтэй байна” гэх хариултыг тус тус сонгосон байна. Үүнээс үзэхэд, хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинж өндөртэй болохыг судалгааны үр дүн харуулж байна. Хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинжийн илрэх хэлбэрийг судлах зорилгоор 170 албан хаагчаас хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинж ямар байдлаар илэрдэг вэ? гэх асуултад, судалгаанд оролцогчдын 4.7 хувь нь “Нийтэд айдас төрүүлдэг” гэж хариулсан бол, 26.6 хувь нь “Төрийн байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааг алдагдуулдаг”, 29.6 хувь нь “Төрийн байгууллагын хүчийг сулруулдаг” гэж хариулсан бол 39.1 хувь нь “Нийгмийн хэв журмыг алдагдуулж, олон нийтийн аюулгүй байдалд заналхийлдэг” гэх хариултыг тус тус сонгосон байна. Эндээс хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэрэг үйлдэгдсэнээр төрийн байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааг алдагдаж, төрийн байгууллагын хүч суларч, нийгмийн хэв журмыг алдагдаж, олон нийтийн аюулгүй байдалд заналхийлдэг болохыг харж болохоор байна.

Сүүлийн жилүүдэд хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн тоо нэмэгдэж, тэдний үйл ажиллагааг нийгэмд буруу үйлдэл хэмээн турхирах явдал өсөх хандлагатай байна. Нийгэм хөгжихийн хэрээр хүмүүсийн сэтгэхүй, мэдлэг, боловсролын төвшин ахиж, техник, технологийн хөгжлийг нэвтрүүлэн, өдөр тутмын үйл ажиллагаандаа ашиглах болсон явдал нь сайшаалтай боловч, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр хууль сахиулагч, тэр дундаа цагдаагийн байгууллагын албан хаагчдын үйл ажиллагааг хууль бус мэтээр харагдуулах, тэднийг гутаан доромжлох, нийгэмд эзлэх байр суурийг нь алдагдуулах зорилгоор, бодит байдлыг гуйвуулсан шинжтэй мэдээ мэдээллийг цахим орчинд тараах болсон нь иргэдийн хууль сахиулагчдад итгэх итгэл алдагдахад тодорхой хэмжээгээр нөлөөлж, улмаар тэдний зүгээс тавьсан, хууль ёсны шаардлагыг нь үл биелүүлэх, цаашлаад эсэргүүцэл үзүүлэн, эрүүл мэндэд нь халдах нөхцөл үүсгэж байна. Тодруулбал, хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэрэг 2013 онд 102

³¹ Адъяабазар Д. Монгол Улсын 1921 оноос хойшхи Эрүүгийн хууль тогтоомжийн хөгжилт. I – дэвтэр. УБ. 1998. 118 дахь тал.

бүртгэгдсэн бол, 2014 онд 115, 2015 онд 122, 2016 онд 74, 2017 онд 105, 2018 онд 157, 2019 онд 188, 2020 онд 197, 2021 онд 239³² бүртгэгдсэн байна. Энэ төрлийн гэмт хэрэг жил ирэх тусам нэмэгдэж байгааг дээрх тоон үзүүлэлт харуулж байх бөгөөд, хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн гаралт цаашид улам өсөж, хууль тогтоогч болон хууль хэрэгжүүлэгчдийн анхаарлыг татсан, хүндрэлтэй асуудал болж хувирах урьдчилсан нөхцөл болох хандлага ажиглагдаж байна. Эдгээр статистикаас гадна уг гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний шинжийг хангасан олон үйлдэл нь цагдаагийн байгууллагад бүртгэгдэлгүй үлдсэн байх боломжтойг анхаарах нь зүйтэй.

График 1. Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 23.1 дүгээр зүйлд заасан гэмт хэргийн тоон мэдээ (2013-2021 он)

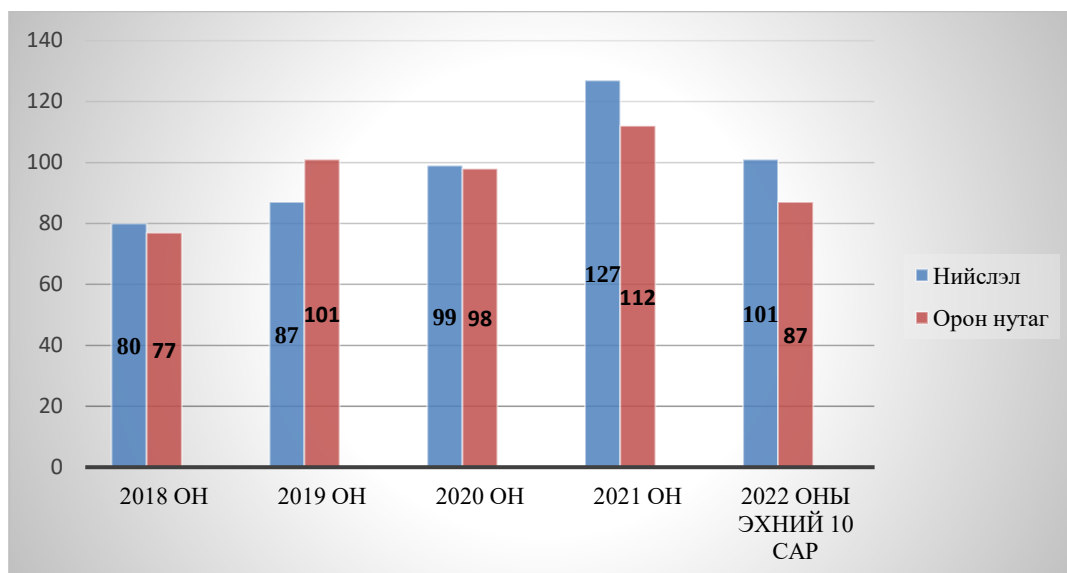

Хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэрэг жилээс жилд өсөн нэмэгдэж байгааг дээрх судалгаанаас харж болохоор байна. Улсын хэмжээнд цагдаагийн байгууллага 2018 онд хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх 80 хэрэгт, 2019 онд 87 хэрэгт, 2020 онд 99 хэрэгт, 2021 оныд 127 хэрэгт, 2022 оны эхний 10 сарын байдлаар 101 хэрэгт хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулсан статистик судалгаа гарсан байна³³.

График 2. Нийслэл болон орон нутагт хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийг шалгасан байдал

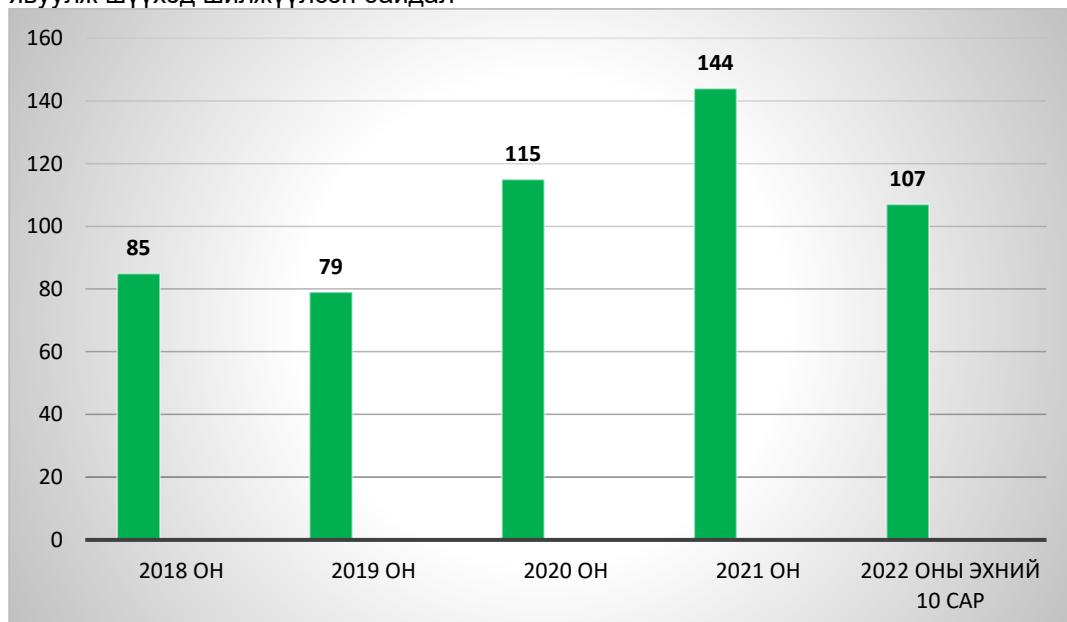
Цагдаагийн Ерөнхий Газар. Мэдээлэл, дүн шинжилгээ, шуурхай удирдлагын алба. Хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн 2013-2021 оны тоон мэдээ.

³³ Улсын Ерөнхий Прокурорын Газар. 2018-2022 оны эхний 10 сарын байдлаар мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулсан хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн тоон мэдээ.

Энэ төрлийн гэмт хэрэг нийслэл болон орон нутагт үйлдэгдсэн байдлыг харахад хоорондын харьцаа тийм ч их ялгаагүй харагдаж байгаа хэдий ч, хүн амын нягтаршил ихтэй, сууршлын бүс болох Нийслэлээс, харьцангуй цөөхөн хүн амтай, сийрэг, нягтаршил багатай орон нутгуудад энэ төрлийн гэмт хэрэг мөн адил ихээр үйлдэгдэж байна гэсэн дүгнэлт хийж болох юм. Энэ нь орон нутгийн иргэд хуулийн мэдлэг, мэдээлэл дутмаг, хууль сахиулагчийн тавьсан хууль ёсны шаардлагыг хэтэрхий эмзэгээр хүлээж авдаг, архидан согтуурах, ядуурал, ажилгүйдэлтэй холбоотой гэж үзэж байна. Орон нутагт ажлын байр хомс байдаг учраас иргэд хийх ажилгүй тул бүлэг бөөгнөрөл үүсгэн, архидан согтуурч, нийтийн хэв журам алдагдуулах явдал нэлээдгүй гардаг бөгөөд, үүнийг нь хууль сахиулах чиг үүрэг бүхий алба хаагчид таслан зогсоохоор хууль ёсны шаардлага тавихад тухайн шаардлагыг нь эсэргүүцэх, улмаар хууль сахиулагчийн бие, эрх чөлөөнд халдах асуудал гарсаар байна.

График 3. Хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэрэгт мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж шүүхэд шилжүүлсэн байдал

Дээрх тоон мэдээнээс, хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэрэгт мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж, шүүхээр хэргийг шийдвэрлэж байгаа байдал алгуур өсөх хандлагатай болохыг харж байна. Мэдээж хэрэг, энэ төрлийн гэмт хэрэг цагдаагийн байгууллагад бүртгэгдэх явдал ихсэхийг дагаад шийдвэрлэх хэргийн тоо өсөх нь ойлгомжтой юм.

Дүгнэлт

1. “Хууль сахиулагч” гэх ойлголтын талаар суурь судалгаа хийгдээгүй, судлаачдын зүгээс нэгдмэл байр сууринд хүрээгүй, Эрүүгийн хуульд заасан тодорхойлолт нь онол, арга зүйн үндэсгүй, төрийн албан хаагчдын үйл ажиллагааны чиглэлд хамаарах үүргээс улбаалан гаргаагүй гэх зэрэг олон алдаа, дутагдалтай байна. Эдгээр учир дутагдалтай байдлаас шалтгаалан, Эрүүгийн хуулийн Тусгай ангийн 23.1 дүгээр зүйлийг практикт хэрэглэхэд хүндрэл учрахаас сэргийлэх, “хууль сахиулагч” гэх ойлголтыг тодорхойлоход дэмжлэг үзүүлэх шалгуур шинжүүдийг судалж, тогтоох, хууль, түүний тайлбарыг олон салаа утгагүй тодорхойлох шаардлага тулгарч байна.

2. 2015 оны Эрүүгийн хуулийн Ерөнхий ангийн 4.2 дугаар зүйлийн аутентик тайлбарын “Цагдаа, тагнуул, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх, төрийн тусгай хамгаалалтын албаны алба хаагч, хуулиар тусгайлан эрх олгосон эрх бүхий этгээд, байгаль хамгаалагчийг хууль сахиулагч” гэсэн тодорхойлолт нь зарим талаар оновчтой боловч “хуулиар тусгайлан эрх олгосон эрх бүхий этгээд” гэж хэнийг ойлгох талаар нэгдсэн ойлголтгүй, тодорхойгүй байдлыг тодотгох хэрэгтэй байна.

3. Монгол Улсын Үндсэн хуулиар баталгаажуулсан хүний эрх, эрх чөлөө, халдашгүй байдлыг хамгаалахад (нийтийн хэв журмыг хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх) чиглэсэн ажил үүргийнхээ хүрээнд, хууль сахиулагчид гэмт хэрэг, зөрчил гаргагчдын зүгээс гаргах эсэргүүцэл, ширүүн тэмцэл, халдлагатай байнга нүүр тулж, үр дүнд нь төрийн хэвийн үйл ажиллагаа алдагдахаас гадна, хууль сахиулагчид амь нас, эрүүл мэндээрээ хохирох эрсдэлтэй байнга нүүр тулдаг учир энэ төрлийн гэмт хэрэг нь нийгмийн аюулын шинж өндөртөйд тооцогдоно.

4. Гэмт хэргийн нийгэмд аюултай байх шинж гэдэг нь хүн, нийгэм, төрд мэдэгдэхүйц хохирол учруулдаг, шинэ гэмт халдлагын болзошгүй аюулыг арилгахад чиглэсэн арга хэмжээ авахуулахад хүргэдэг, зөвхөн гэмт хэргийн тухайд яригдах, объектив ба субъектив шинжийг агуулсан ойлголт гэж тайлбарлагдах бол хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэрэг гэдэг нь үндэсний аюулгүй байдлыг хангах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журмыг хамгаалах чиг үүрэг бүхий албан хаагчийг хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлэхтэй нь холбогдуулан эсэргүүцсэн, нийгэмд аюултай үйлдэл гэж ерөнхий байдлаар тайлбарлаж болно.

5. Энэ төрлийн гэмт хэргийн үед гэмт этгээд хууль сахиулагчийн нийтийн хэв журмыг хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэхэд чиглэсэн хэвийн үйл ажиллагаанд саад учруулахаас гадна хууль сахиулагчийн эрүүл мэндэд хохирол учруулдаг, хоёр харилцаанд нэгэн зэрэг халддаг, давхар объекттой гэмт хэрэг юм. Хэдий чинээ олон харилцаанд халдана, төдий чинээ нийгэмд аюултай гэмт хэрэг гэх жишгийн дагуу хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн нийгэмд учруулах хор аюул давхар объекттой байдлаар шууд тодорхойлогдоно.

Санал

1. “Хууль сахиулагч” гэх ойлголт нь нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үүрэг гүйцэтгэж буй төрийн албан хаагчдыг бүхэлд нь бус, зөвхөн тодорхой хэсгийг хамааруулсан шинжээрээ учир дутагдалтай болохыг дээр дурдсан. Эрүүгийн хуулийн Тусгай ангийн 23.1 дүгээр зүйлийг практикт хэрэглэхэд хүндрэл учрахаас сэргийлэх, илүү тодорхой хүрээний албан хаагчдыг хамгаалах боломжийг нээх, хууль хэрэглээний асуудлыг хоёрдмол, салаа утгагүй тодорхойлох

зорилгоор нэг бол “Хууль сахиулагч” гэх ойлголтыг илүү өргөн хүрээг хамрах байдлаар өөрчлөх саналтай.

Ашигласан материал

1. Авхиа Ж. Уголовное право Монгольской Народной Республики. Особенная часть. М. 1978.
 2. Адъяабазар Д. Монгол Улсын 1921 оноос хойшхи Эрүүгийн хууль тогтоомжийн хөгжилт. I – дэвтэр. УБ. 1998.
 3. Антология мировой правовой мысли : в 5 т. М., 1999. Т. 3.
 4. Гантөмөр Г. Гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний ерөнхий онол. Нэмж засварласан хоёрдахь хэвлэл. УБ. 2011.
 5. Гантулга С., Энхболд Б. Эрүүгийн эрх зүй. Тусгай анги. Сурах бичиг. УБ. 2018.
 6. Жанцан С. Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүйн онол. /Гэмт хэргийн тухай сургааль/. I боть. УБ. 2009.
 7. Зөрчлийн тухай хууль // Төрийн мэдээлэл. Эмхэтгэл. УБ. 2017. №24.
 8. Монгол Улсын Үндсэн хууль // Төрийн мэдээлэл. Эмхэтгэл. УБ. 1992. №1.
 9. Онц байдлын тухай хууль // Төрийн мэдээлэл. Эмхэтгэл. УБ. 1996. №2.
 10. Совд Г. Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн тайлбар. УБ. 2002.
 11. Төрийн албаны тухай хууль // Төрийн мэдээлэл. Эмхэтгэл. УБ. 2018. №1.
 12. Улсын Ерөнхий Прокурорын Газар. 2018-2022 оны эхний 10 сарын байдлаар мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулсан хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн тоон мэдээ.
 13. Цагдаагийн албаны тухай хууль // Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл. УБ. 2017. № 8.
 14. Цагдаагийн Ерөнхий Газар. Мэдээлэл, дүн шинжилгээ, шуурхай удирдлагын алба. Хууль сахиулагчийг эсэргүүцэх гэмт хэргийн 2013-2021 оны тоон мэдээ.
 15. Эрүүгийн хууль // Төрийн мэдээлэл. Эмхэтгэл. УБ. 2016. №7.
- Цахим эх сурвалж:
16. United Nations Convention against Transnational Organized Crime. New York, 15 November 2000, https://treaties.un.org/doc/Treaties/2000/11/20001115%2011-11%20AM/Ch_XVIII, p.12.pdf.